

Nico de Boer
Jos van der Lans

DEcentraal

De stad als sociaal laboratorium

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

Inhoud

Vooraf 7

[1] De verzorgingsstaat voorbij 11

[2] Geef ons de sleutels 33

[3] Professionals aan de rand van de verzorgingsstaat 47

[4] Lokaal rolt geld anders 61

[5] Uitrollen verboden 75

[6] De terugkeer van de lokale politiek 97

[7] Burgerkrachtagenda voor lokale democratie 115

Literatuur 129

Dankwoord en verantwoording 137

Over de auteurs 139

Vooraf

In zijn Troonrede-debuut bezigde koning Willem-Alexander het woord ‘participatiesamenleving’. Tot verbazing van menigeen werd dat een paar maanden later uitgeroepen tot hét woord van het jaar 2013. Dit was zijn letterlijke tekst: ‘Het is onmiskenbaar dat mensen in onze huidige netwerk- en informatiesamenleving mondiger en zelfstandiger zijn dan vroeger. Gecombineerd met de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen, leidt dit ertoe dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving. Van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving.’

Daarop volgde in de media een heftig debat over wat we nu precies onder de participatiesamenleving moesten begrijpen. Was dat verplicht vrijwilligerswerk? Moeten we hulpbehoevende buurmannen gaan wassen? Hebben we daar eigenlijk wel tijd voor? Willen we dat wel? Zijn we er niet veel te individualistisch voor geworden? Of verhult het woord alleen maar een botte bezuinigingspolitiek? De discussie leverde eindeloos veel stof op voor gretige cabaretiers en kiene cartoonisten, en nadat de gemoederen er een paar maanden vol van waren geweest, eindigde het woord dus boven aan de ranglijst van de leden van het Genootschap Onze Taal als het woord van 2013.

Maar de koning zei ook nog iets anders, iets wat in het verhitte debat eigenlijk nauwelijks een rol speelde. Hij zei dat ‘de klassieke verzorgingsstaat verandert’. Dat is niet zomaar een constatering, want dat is de verzorgingsstaat waarmee wij allen groot zijn geworden. Dat is de verzorgingsstaat die functioneerde als nationaal georganiseerd (her)verdelingscentrum van welvaart. Dat is de verzorgingsstaat die alle maatschappelijke problemen en tekorten aanpakte met ‘meer’: meer

geld, meer voorzieningen, meer professionals, meer regelingen. Dat is de verzorgingsstaat die ons land veel goeds bracht en de grote maatschappelijke tekorten, zoals die na de Tweede Wereldoorlog bestonden op belangrijke terreinen als wonen, zorg en sociale zekerheid, meer dan redelijk de baas is geworden.

Over de prestaties van die verzorgingsstaat mag niemand geringschattend doen: er is goed voor ons gezorgd. Toch zou je kunnen zeggen dat hij momenteel aan zijn eigen succes ten onder gaat. Mensen
8 zijn – koning Willem-Alexander wees er terecht op – mondiger en zelfstandiger dan ooit tevoren. De noodzaak om welvaart te vergaren is echter op veel terreinen omgeslagen in de noodzaak om de overvloed effectiever aan te wenden. In plaats van *meer*-oplossingen vraagt de huidige tijd om *anders*-oplossingen, om duurzame innovaties. In plaats van Haags beleid vraagt de moderne samenleving om ruimte voor eigen initiatief en maatschappelijk ondernemerschap. En juist dat maakt dat de logica van de klassieke verzorgingsstaat niet meer past op de werkelijkheid die hij zelf tot stand heeft gebracht. De jas past niet meer. Hij is te duur in zijn onderhoud en te ouderwets in zijn omgang met burgers.

Wat ervoor in de plaats moet komen laat zich echter niet kortweg samenvatten met het begrip ‘participatiesamenleving’. Was het maar zo eenvoudig. We zijn ook niet getuige van iets wat ons op termijn nog staat te wachten, maar van iets wat we nu al zien gebeuren. In werkelijkheid is het sociaal-politieke landschap in Nederland namelijk al veel langer ingrijpend aan het veranderen. Instituties kraken, burgers nemen op tal van terreinen het heft in handen, gemeenten zien door enorme decentralisaties de kans schoon zich te ontworstelen aan de starre Haagse voogdij. Al deze bewegingen maken steden tot fascinerende sociale laboratoria, waar alles bij elkaar komt: de *do it ourselves*-beweging, nieuwe horizontale netwerkorganisaties, andere professionele aanpakken en lokale overheden die samenhangend beleid kunnen gaan maken van arbeid tot zorg. Precies die omstandigheden maken de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 meer dan interessant. Ze vinden plaats in een politiek landschap dat radicaal verandert. Niet omdat deze of gene partij zetelwinst boekt, maar omdat de macht in ons

land naar het lokale verschuift, waardoor burgers en lokale overheid in nieuwe verhoudingen tot elkaar komen te staan.

In *DEcentraal. De stad als sociaal laboratorium* verkennen we die nieuwe verhoudingen. Wat kunnen burgers zelf? Waar komen ze hun grenzen tegen? Wat verandert er als burgers hun eigen lokale voorzieningen gaan financieren? Wie zorgt er nog voor de kwetsbare medemens? Wat voor professionals heb je daarbij nodig? Zou de gemeenteraad erin slagen zich te ontworstelen aan armetierige spreadsheetpolitiek en obligate partijpolitiek en kunnen evolueren tot een centrum voor lokaal debat? 9

Nico de Boer en Jos van der Lans
Amsterdam/Ermelo, winter 2014